

13 maart 2024

Uitgave van de Leido Academy, het thema-netwerk voor LevenLang Leren

MBO werkt samen met HBO en WO op de hogere niveaus

1 Inleiding

Hebben we nu eigenlijk een heel overzichtelijk nationaal onderwijsstelsel of moet bij internationale bijeenkomsten altijd met veel moeite worden uitgelegd hoe alles in elkaar steekt? Ja, goede vraag. We hebben een dubbel binair stelsel: havo/vwo en hbo/wo, met allerlei leerwegen daarbinnen. Die zijn nog wel redelijk te schetsen, al is het feit dat iemand met een P van de hbo-bachelor mag doorgaan in het wo, maar pas na twee jaren als de Ad-hbo-opleiding is afgrond, niet echt uit te leggen. Ja, de Ad is heel praktisch ingestoken maar dat is elke hbo-opleiding in principe. Prima, laat maar, geen echt probleem, zoals blijkt in de praktijk.

Nu we het toch over de Ad hebben, dus een Short Cycle Higher Education in de internationale context, kan worden gesteld dat Nederland daarmee een heldere positie in 2006 heeft ingenomen. In 2018 is binnen het Bolognaproces de SCHE als vierde cyclus geaccepteerd, en vervolgens worstelen nog diverse landen met het al dan niet opnemen ervan in hun 'National Higher Education Area'. Ook in allerlei landen met een binair stelsel zie je dit proces zich afspeelen, zeker als de 'hogescholen'¹ zich liever spiegelen aan de academische universiteiten.

Nu in veel landen dergelijke discussies worden aangezwengeld over niveau 5, zien veel overheden de kans schoon om het gat op te vullen met kwalificaties die voortbouwen op 'Vocational Education and Training', VET, ons mbo. Laten we eens wat korte beschouwingen geven, om in paragraaf 3 een uitdagende en geheel eigen voorzet voor Nederland te lanceren – ook als het gaat om de titel van dit nummer inhoud te verstrekken.

2 Higher VET en kwalificaties op 5 en hoger

Dus om mee te geven, een paar ontwikkelingen in de internationale context geplaatst, zomaar op een rijtje gezet als het gaat om wat internationaal gezien parallel aan het hoger onderwijs gaande is.

2.1 Higher VET op 5

Je zou verwachten dat als in een land om allerlei redenen geen Short Cycle op 5 is of zal worden ingevoerd, de instellingen voor hoger onderwijs aldaar geen bezwaar zullen maken tegen plannen van mbo-instellingen om in formele zin programma's op niveau 5 aan te bieden. En dat betekent formeel dat de overheid daarvoor de wettelijke mogelijkheden biedt. In een groeiend aantal landen is die aanpak gerealiseerd of zijn er toch ook daarvoor verregaande plannen – al dan niet binnen een experiment – in de steigers gezet.

Het gaat dan om een vorm die valt onder 'Higher VET', als een 'soortnaam', al heeft men internationaal gezien nog geen consensus bereikt over het te gebruiken begrip voor de nationale positionering, zoals bij het 'Higher Education'. Het doel is om parallel aan de HE-sector voor een groeiende groep personen die om allerlei redenen daarin niet terecht gaan komen, kwalificaties aan te bieden

¹ Even een kanttekening als het gaat om een vorm van dynamiek rond de internationale naam. EURASHE als internationaal netwerk gebruikt niet meer de naam 'University of Applied Sciences', maar heeft het over 'Applied University'. Moeten we dan onze hogescholen ook maar (wettelijk) gaan 'omkatten'? Kijken we echter naar Vlaanderen, dan spreekt men in Leuven van UCLL, dus heeft men het over een University College in alle communicatie, maar de Hogeschool PXL (Hasselt) gebruikt internationaal 'PXL University of Applied Sciences and Arts'. Dat is logisch want dat zijn de twee internationale toevoegingen aan de graden. Tijd voor een update van de internationale afspraken?

die vooral door het bedrijfsleven worden omarmd. Zoiets heeft als consequentie, zeker in landen die een unitair stelsel voor het hoger onderwijs hebben, dat het Higher VET op den duur een stevige concurrent voor de 'universiteiten' kan gaan worden. Het meer gaan focussen op het 'levenlang ontwikkelen' zal dit ook gaan aanwakkeren. Samenwerking tussen Higher VET en HE zal vervolgens echt nodig zijn, om het tertiaire onderwijssysteem ten volle te kunnen benutten.

2.2 Stand-alone Colleges – voor 5

Het is een situatie die landen als de VS en Canada al heel lang bestaat nl. het aanbieden van niveau 5 door een zelfstandig instituut, dus bijvoorbeeld door een Community College. Zo'n aanpak maakt het mogelijk om 'met volle kracht en alle energie' een aantal rollen in te vullen: de weg naar de arbeidsmarkt, de brug naar een academische Bachelor en – vooral van groot belang – het kunnen inspelen op de hele grote groep met volwassenen die voortdurend aan de 'scholingsbak' moeten om binnen de loopbaan de benodigde wegen te kunnen aflopen.

Een pikante en daarmee interessante situatie gaat ontstaan als er in een land geen Short Cycle op niveau 5 is ingevoerd en er ook geen plannen voor zijn (ja, diverse landen zien die flexibiliteit nog niet als kans voor veel mensen...), maar de overheid de ruimte biedt aan bepaalde partijen om zo'n 'Level 5 College' in te richten. Natuurlijk kunnen de afgestudeerden daarvan toelating vragen tot de Bachelor van een hoger onderwijsinstelling, al dan niet met gebruik van samenwerkingsverbanden. Maar het blijkt nu al dat veel bedrijven de tweejarige opleidingen omarmen en werkenden met zo'n diploma veel kansen bieden om via het non-formele circuit certificaten te behalen op allerlei niveaus – ook dus op 6 en mogelijk ook 7. Als die certificaten gericht zijn om actuele 'skills', de kern van vernieuwingen binnen werkzaamheden, zijn complete diploma's niet altijd meer nodig.

2.3 Doorgroei naar niveau 6 (en hoger...)

Een volgende fase in de versterking van de sector Higher VET is dat het bedrijfsleven de samenwerking met de aanbieders op niveau 5 zodanig appreciëren dat ze het aanvullende bachelorprogramma niet langer als effectief beschouwen met betrekking tot de scholing voor werkenden of jongeren die duaal studeren. Ze zullen gaan pleiten bij de overheid voor een formele opleiding op niveau 6 binnen het Higher VET. Zo kunnen 'Institutes' gaan ontstaan, zoals in Canada, maar ook al voorzichtig in diverse Europese landen.

Natuurlijk zal een dergelijke ontwikkeling vooral ruimte krijgen in een land met een unitair systeem. Maar ook bij binair hoger onderwijs kan zoiets op de loer liggen als het 'professional oriented higher education' teveel wil optrekken met de academische wereld. Ja, het is aan de overheid om hierbij knopen door te hakken en goed te kijken naar wat de doelgroepen willen als het gaat om formele opleidingen.

2.4 Non-formeel op hogere niveaus

Zoals reeds is aangegeven, maar goed om het nog even apart te benoemen: Het is zo dat in eigenlijk alle landen sinds de start van het Bolognaproces en de invoering van het BaMa-systeem, men voor het hoger onderwijs is blijven zoeken naar een versterking van het formele onderwijs – dus van het stelsel met de getuigschriften en graden. Het hebben van descriptoren, een stelsel voor de kwaliteitszorg en alle andere instrumenten voor de European Higher Education Area (EHEA) geeft de kans om een vooral gesloten systeem te hanteren. Maar vervolgens is het toevoegen van nieuwe elementen – en dan niet eens als het gaat om de Short Cycle – zodanig moeilijk dat er allerlei belemmeringen opduiken.

Dus, het toevoegen van certificaten en vooral nu met de 'microcredentials' is 'a hell of a job', als de overheid eist dat de EHEA-instrumenten ook daarop van toepassing dienen te zijn. Als het Higher VET zich meteen vanaf het begin flexibel kan ontwikkelen, met steun van de overheid, zijn de aanbieders ervan veel vrijer in hun handelen.

2.5 Onderzoek op hogere niveaus met Higher VET en Business Academies

Een ontwikkeling die heel voorzichtig in het verschieft ligt, is dat aanbieders van Higher VET op de niveaus 5 en 6 en mogelijk ook al met non-formele kwalificaties op 7, gaan samenwerken met 'Business Academies'.

Dat kunnen instituten zijn die betrokken zijn bij in-company training, maar tevens bij scholing voor branches en allerlei beroepsorganisaties. Daarbij kan ook onderzoek worden gedaan als het gaat om sterk arbeidsmarkt-gerelateerde innovaties.

2.6 'Gekunstelde' niveau 5-kwalificaties

In dit kader willen we ook nog even een behoorlijk krampachtige situatie aan de orde stellen, zoals valt te zien in Duitsland. Daar is het hoger onderwijs al vanaf de start van de discussie over het hebben van de Short Cycle binnen de EHEA, tegen 'niveau 5' – ook in het algemeen. Maar men wil wel dat veel afgestudeerden van het Duitse mbo een professionele bacheloropleiding gaan doen, om het studentenaantal in stand te houden.

Een optie die in dit kader wordt uitgeprobeerd – los van projecten waarbij programma's op DQF-5 zijn te plaatsen, op basis van die uitzonderingsstatus – is om mbo'ers een traject aan te bieden van drie jaren. Dat programma vormt een combinatie van een stage, voortbouwend op niveau 4, en een aantal onderwijseenheden van de professionele bacheloropleiding. Haalt de persoon dit allemaal, is de zij-instroom in die opleiding mogelijk. Zo niet, dan kan die succesvolle stage met een certificaat worden bekroond. En ja, dat zou met veel goede wil een Higher VET-verklaring op niveau 5 kunnen worden genoemd – meer dan 4 maar geen 6...

3 Wat kunnen we in ons land... dus hoe toch samen te werken als mbo, hbo en wo

Maar ja, wat kunnen en moeten we hiermee in ons eigen land, kijkend naar wat er zoal gebeurt in landen die nog op zoek zijn naar een effectieve vormgeving van hun 'National Level 5 Area'? Zoals gezegd, het is hier al vanaf 2006 zodanig geordend dat de Ad een formele cyclus in het hbo (en daarmee het hoger onderwijs) is en dat voor het mbo het hoogste niveau op 4 van het NLQF is terug te vinden². Het ligt absoluut niet voor de hand dat onze overheid op een gegeven moment zal besluiten om naast de Ad ook een formele opleiding mbo-5, dus Higher VET, te laten aanbieden. Dat zou een programma moeten zijn dat simpelweg voortbouwt op allerlei mbo-4-opleidingen, heel praktisch en sterk arbeidsmarktgericht, maar niet als onderdeel van het hoger onderwijs, wel van het tertiaire onderwijssysteem. Met zo'n mbo-5 zou een overstap naar een Ad- dan wel bacheloropleiding mogelijk kunnen zijn. Het zou leiden tot drie 'kolommen' binnen ons binaire stelsel. Een dergelijke situatie is echter niet zo handig, als het gaat om de transparantie. Dus maar even vergeten.

3.1 Toch zoeken naar zgn. koppelingen – mbo – hbo - wo

Een interessante optie die uiteraard ook speelt in de discussie rond de toekomstverkenningen en de bekende 'waaier' (mooier is toch wel het begrip 'spectrum'), is het scheppen van mogelijkheden om mbo, hbo en wo meer te laten samenwerken. Natuurlijk levert dit allerlei blokkades op als het gaat om wetten, regelingen, kaders en verder alles waarin staat vermeld wat wel en niet mag, om te voorkomen dat niet duidelijk is wat ieders status is en hoe vormen van controle op overheidsuitgaven scherp zijn te schetsen. Ergo, sleutelen aan het stelsel zal altijd leiden tot heftige botsingen van belangen en het is de vraag of de overheid dit gaat willen – tenzij de regering en het parlement gewoon alles van bovenaf gaat verordonderen.

Wat kan dan wel? Nou, dat is een aanpak die kan worden gehanteerd als er projecten worden uitgevoerd. En dan vooral projecten die internationaal worden aangepakt en die gebruikmaken van allerlei subsidies. Denk aan budgetten die er zijn voor het doen van onderzoek, maar ook voor alles wat valt onder Erasmus+. Kijk echter ook naar alle vloeiende geldstromen die vanuit Brussel beschikbaar zijn voor het inrichten van internationale allianties voor hogescholen en universiteiten rond bepaalde thema's en aandachtsgebieden binnen het 'Higher Education'. Maar dergelijke budgetten zijn er ook voor het instellen van de zgn. Centers for Vocational Excellence, voor mbo-instellingen, dus voor 'Vocational Education and Training'. Er zijn de afgelopen jaren allerlei netwerken ontstaan om met elkaar samen te werken, ontwikkelingen in gang te zetten en te zoeken naar allerlei innovaties die in een nationaal onderwijssysteem kunnen worden gebruikt. De onderliggende thema's waaieren alle kanten op, ook om te bezien hoe iets kan uitwerken in de samenwerking met bijvoorbeeld het bedrijfsleven.

De gedachte die we willen meegeven – mede op basis van internationale scenario's – is te bezien in ons land (laten we maar het voortouw nemen... zijn we heel goed in...) of er thema's zijn die

² Voor de goede orde: ons NLQF kent ook niveau 4+, gekoppeld aan het vwo. Bij het ontstaan van het NLQF wilde men daarvoor ook 5 inzetten, maar dat ging mooi niet door. Er zijn wel landen die werken met 4.1 en 4.2, maar goed, dat is een keuze. Overigens kan een non-formele kwalificatie niet worden aangevraagd voor 4+, om een bepaalde verwarring te voorkomen.

zich lenen voor het inschakelen van zowel mbo-, hbo- als wo-instellingen. Als een Nederlandse hogeschool in een Alliantie zit voor zo'n thema, dan kan men afspreken dat ook een of meer ROC's en universiteiten als partners gaan meedoen. Onderzoekers, lectoren en practors kunnen hierbij een coördinerende rol spelen, maar uiteraard zijn dwars door deze lagen heen projectmanagers en experts in te schakelen.

Misschien is deze gedachte ook mee te nemen voor projecten en allerlei experimenten die in ons land een eigen budget krijgen van de overheid. Natuurlijk kan het specifiek draaien om een van de sectoren maar met inbreng vanuit andere sectoren en dus verschillende invalshoeken, kunnen allerlei krachten worden gebundeld. Dat gebeurt in sommige gevallen al heel spontaan maar het kan best een structurele aanvliegroute worden, zeker als de overheid dit meeneemt in de toekenningsprocedures. Overigens, het kan ook zijn dat er dan minder inzet 'van buitenaf' nodig is, van externe bureaus voor de begeleiding, de structurering, de monitoring en dat soort activiteiten die als het ware automatisch kostbare elementen vormen projecten en experimenten.

Kortom, een dergelijke vorm van samenwerking over de grenzen van de onderwijssectoren heen kan tot mooie thematische netwerken leiden.